

Mariola Szewczyk-Jarocka*

Ubóstwo i wykluczenie społeczne jako problem egzystencjalny i społeczno-ustrojowy w Norwegii

Poverty and Social Exclusion as an Existential
and Socio-Systemic Problem in Norway

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: ubóstwo, wykluczenie społeczne, Norwegia

Key words: poverty, social exclusion, Norway

Abstrakt: Celem wywodu jest wskazanie na nierozpoznane dostatecznie, ukryte dotąd przejawy ubóstwa i wykluczenia społecznego, które nie zostały jeszcze wystarczająco zbadane w Norwegii. O ile można się zgodzić z tezą, że ubóstwo i wykluczenie społeczne są zjawiskami wielowymiarowymi diskutowanymi na scenie politycznej i społecznej, to z drugiej strony występują obszary tych zjawisk jeszcze niedostatecznie odkryte przez badaczy. Zjawisko porównywane jest w różnych aspektach w celu znalezienia podobieństw i różnic. Sprzężenie pomiędzy nowymi niezbadanymi obszarami ubóstwa i wykluczenia społecznego, a dotychczas zbadanymi obszarami otwiera nową perspektywę. Koncentrując się na zdefiniowaniu zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego dokonano dwóch kierunków konceptualizacji. Pierwszy z nich to rozszerzenie zakresu analizy pojęć o paradygmaty, obszary, symptomy i ideologie. Drugi dotyczy analizy problemu pod kątem egzystencjalnym i społeczno-ustrojowym.

Abstract: The aim of this paper is to highlight the previously unrecognized, hidden manifestations of poverty and social exclusion, which have not yet been adequately researched in Norway. While one can agree that poverty and social exclusion are multidimensional phenomena discussed in the political and social arena, there are also areas of these phenomena that have not yet been sufficiently explored by researchers. The

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9048-9513>; dr nauk ekonomicznych, Zakład Ekonomii i Finansów, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Akademii Mazowieckiej w Płocku. E-mail: m.szewczyk-jarocka@mazowiecka.edu.pl.

phenomenon is compared from various perspectives to identify similarities and differences. The connection between new, unexplored areas of poverty and social exclusion and previously studied areas opens up new perspectives. Focusing on defining the phenomenon of poverty and social exclusion, two conceptualization approaches were undertaken. The first is to expand the scope of conceptual analysis to include paradigms, areas, symptoms, and ideologies. The second concerns the analysis of the problem from an existential and socio-systemic perspective.

Wprowadzenie

Zainteresowanie problemem ubóstwa i wykluczenia społecznego ma bardzo długą historię w świecie nauki. Badacze reprezentujący różne dyscypliny naukowe stosują studia komparatystyczne polegające na analizowaniu i porównywaniu zjawiska w różnych aspektach we współczesnym świecie w celu znalezienia podobieństw i różnic. W bogatej literaturze poświęconej ubóstwu i wykluczeniu społecznemu autorzy powołują się na definicje marginalizacji i wykluczenia zaproponowane przez polityków społecznych¹ i socjologów, co pozwala im na budowanie długiej listy kategorii, które spełniają definicyjne kryteria².

Korzenie koncepcji wykluczenia społecznego wywodzą się z Francji³, a za twórcę określenia *wykluczeni* uważa się Rene Lenoira, który w 1974 r. opublikował książkę zatytułowaną *Lez Exclus, un Francis sur Dix* (*Wykluczeni, jeden Francuz na dziesięciu*), mimo że pojęcie wykluczenia występowało już wcześniej w literaturze francuskiej lat 60⁴. Termin wykluczenie społeczne stał się popularny we Francji dopiero w latach 80. i 90.⁵ Podobnie korzenie wykluczenia przedstawił P. Broda-Wysocki⁶. Zatem „wykluczenie społeczne” (ang. *social exclusion*) odnosiło się do ograniczeń francuskiego systemu zabezpieczenia społecznego. M. Weber był jednym z pierwszych autorów, który omawiał

¹ P. Frączek, *Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie realizacji lokalnej polityki społecznej*, «Polityka Społeczna» 2010, nr 436(7), s. 20–26.

² J. Rajewska de Mezer (red.), *Wykluczenie – wymiar jednostkowy i społeczny. Profilaktyka i wsparcie*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im Adama Mickiewicza, Seria Psychologia i Pedagogika, nr 281, Poznań 2018.

³ Ł. Arendt, *Wykluczenie cyfrowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2009, s. 59.

⁴ K. Vlemminckx, J. Bergham, *Social Exclusion and the Welfare State: an Overview of Conceptual Issues and Policy Implications*, [w:] D. G. Mayes, J. Bergham, R. Salais (red.), *Social Exclusion and European Policy*, Edward Elgar, Chettenham 2001, s. 27–46.

⁵ Ł. Arendt, *Wykluczenie cyfrowe w sektorze małych i średnich...*, s. 60.

⁶ P. Broda-Wysocki, *Wykluczenie i inkluzja społeczna. Paradygmaty i próby definicji*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012, s. 25.

w swoich pracach kwestię wykluczenia społecznego. Określał on ową kwestię jako formę zamknięcia społecznego lub zamknięcia społecznych i ekonomicznych szans. Zamknięte struktury społeczne dotyczyły miejsc, które tworzyli ludzie np. z zamkniętych zakładów psychiatrycznych⁷.

Celem artykułu jest wskazanie na tle przyjętych w literaturze przedmiotu definicji ubóstwa i wykluczenia społecznego, sytuacji w jednym z państw cechujących się wysokimi wskaźnikami rozwoju gospodarczego i społecznego, Norwegii. Pozostały tam zauważone w trakcie badań i studiów a nierozpoznane dostatecznie, oraz dotąd systemowo i subiektywnie częściowo skrywane, przejawy ubóstwa i wykluczenia społecznego, którym nie poświęcono jeszcze wystarczającej uwagi. Tym samym pozostają one poza oficjalnym nurtem badań z zakresu polityki publicznej, co skłoniło mnie do podjęcia próby analizy wspomnianej sytuacji.

Wokół typologii ubóstwa i wykluczenia społecznego jako przejawu nierówności społecznych

Problemem, który spotykamy w literaturze przedmiotu związanym z ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest różnorodność jego typologii. Najczęściej cytowane są typologie wykluczenia społecznego H. Silver i R. Levitas. Paradygmaty wykluczenia społecznego według H. Silver dotyczą solidarności, specjalizacji i monopolu. Pierwszy z nich utożsamia wykluczenie społeczne z rozpadem więzi społecznych między jednostką a społeczeństwem. Drugi paradygmat specjalizacji bazuje na założeniu, że społeczeństwo składa się z jednostek, które posiadają prawa i obowiązki i to od jednostek zależy jakich wyborów dokonają, kierując się różnymi systemami wartości. W paradygmacie monopolu porządek społeczny narzucany jest poprzez hierarchiczne relacje władzy, które uniemożliwiają dostęp do nich osobom znajdującym się poza nimi (tabela 1)⁸.

Z kolei zgodnie z podejściem R. Levitas wyróżniamy trzy sposoby interpretacji wykluczenia społecznego. Pierwszy z nich, redystrybucyjny, koncentruje się na problemie biedy, która jest przejawem nierówności społecznych. Drugi sposób, moralizujący, odnosi się do indywidualnych przewinień, zaniedbań

⁷ M. Weber, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 272.

⁸ H. Silver, *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms*, «International Labour Review» 1994, vol. 133, nr 6, s. 531–577.

Tabela 1. Paradygmaty wykluczenia społecznego według H. Silver

Elementy	Paradygmaty		
	Solidarność	Specjalizacja	Monopol
Koncepcja integracji	Solidarność grupowa/bariery kulturowe	Specjalizacja/ współzależność	Monopol/ społeczne zamknięcie
Źródło integracji społecznej	Integracja moralna	Wymiana	Prawa obywatelskie
Ideologia	Republikanizm	Liberalizm	Socjaldemokratyzm
Dyskurs	Wykluczenie	Dyskryminacja, podklasa	Ubóstwo, nierówność, podklasa
Główni myśliciele	Rousseau, Durkheim	Locke, Madison, utylitaryści	Marks, Weber, Marshall
Model nowej ekonomii politycznej	Elastyczna produkcja	Umiejętności, sieci społeczne, kapitał społeczny	Segmentacja rynku pracy

Źródło: H. Silver, *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms*, «International Labour Review» 1994, vol. 133, nr 6, s. 531–577.

w zakresie moralności. Trzeci sposób interpretacji, tj. reintegracyjny, koncentruje się na roli rynku pracy. Praca zarobkowa pozwala zachować spójność społeczną⁹. Ponadto, należy wymienić trzy grupy definicyjne wykluczenia społecznego¹⁰. Definicje wykluczenia społecznego P. Moisia¹¹ i J. Estivilia¹² dotyczą kategorii ubóstwa relatywnego. Definicje Ch. Gore i J. B. Figueiredo¹³, A. Giddensa¹⁴ określają ekskluzję jako proces. Trzecia grupa definicji koncentruje się na zjawisku partycypacji. Grupę tę reprezentują M. Jarosz¹⁵, S. R. Chakravarty,

⁹ R. Levitas, *The Inclusive Society? Social Exclusion and the New Labour*, Macmillan, London 1998, s. 7–21.

¹⁰ M. Raczkowska, K. Gruziel, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Unii Europejskiej w relacji miasto-wieś*, «Polityki Europejskie, Finanse i Marketing» 2018, 20(69), s. 176–177, DOI: 10.22630/PEFIM.2018.20.69.38.

¹¹ P. Moisia, *The Nature of Social Exclusion – Spiral of Precariousness or Statistical Category?*, [w:] R. J. A. Muffels, P. Tsakoglou, D. G. Mayes (red.), *Social Exclusion in European Welfare States*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK–Northampton USA 2002, s. 12.

¹² J. Estivill, *Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion. An overview*, International Labour Office, Genewa 2023, s. 19.

¹³ Ch. Gore, J. B. Figueiredo, *Wykluczenie społeczne i polityka przeciwdziałania ubóstwu*, «Problemy Polityki Społecznej» 2003, nr 5, s. 18.

¹⁴ A. Giddens, *Socjologia*, PWN, Warszawa 2006, s. 738.

¹⁵ M. Jarosz, *Wstęp*, [w:] M. Jarosz (red.), *Naznaczeni i napiętnowani. O wykluczeniu politycznym*, Oficyna Naukowa s.c., Warszawa 2008, s. 8.

D'A. Conchita¹⁶, czy L. Frąckiewicz¹⁷. Z kolei w Narodowej Strategii Integracji dla Polski zostały zdefiniowane różne akcenty definicyjne wykluczenia społecznego (tabela 2).

Tabela 2. Akcenty definicyjne wykluczenia społecznego

Główne akcenty w definicjach wykluczenia	Rozwinięcie
Ograniczenia prawne	Istnienie i respektowanie odpowiednich regulacji: praw człowieka, praw socjalnych
Instytucje i efektywność ich działania	Obecność odpowiednich instytucji, prowadzenie ukierunkowanej polityki, przeznaczanie odpowiednich środków, kompetentne kadry i efektywna organizacja
Warunki materialne	Dochody, oszczędności, warunki mieszkaniowe, inne zasoby materialne
Wyposażenie w kapitał życiowy	Kondycja zdrowotna, umiejętności, kwalifikacje, dobre stosunki rodzinne i środowiskowe
Oddziaływanie środowiska społecznego	Wpływ rodzinnych dysfunkcji, oddziaływanie grup rówieśniczych
Grupy zagrożone wykluczeniem	Grupy szczególnego ryzyka, wrażliwe na wykluczenie i podatne na dyskryminację
Obszary, z których nastąpiło wykluczenie	Konsumpcja zbiorowa, kultura, działalność społeczna, obywatelska i polityczna
Proces wykluczania	Dynamiczny, wielowymiarowy i kumulatywny
Przejawy wykluczenia	Bezdomność, samotność, bierność, nieprzestrzeganie norm współżycia
Skutki dla osób zagrożonych wykluczeniem	Deprywacja potrzeb, bezradność, osłabienie więzi rodzinnych, rozpad rodziny, stygmatyzacja, izolacja, osłabienie mechanizmu samokontroli, marginalizacja, utrata poczucia tożsamości i celu w życiu
Skutki dla społeczeństwa	Ograniczenia/zagrożenie demokracji, polaryzacja i ekstremalne nierówności, pojawienie się podklasy oraz gett

Źródło: *Narodowa Strategia Integracji dla Polski*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003, s. 21–22.

¹⁶ S. R. Chakravarty, D'A. Conchita, *The Measurement of Social Exclusion*, «Review of Income and Wealth» 2006, nr 52(3), s. 377–398.

¹⁷ L. Frąckiewicz, *Wykluczenie społeczne w skali makro i mikroregionalnej*, [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Wykluczenie społeczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2005, s. 11.

Za M. Kawą i W. Kuźniar można wyodrębnić kilka obszarów i symptomów wykluczenia społecznego. Obszar polityczny charakteryzuje się brakiem praw politycznych, niską frekwencją wyborczą, niskim poziomem aktywności lokalnej, społecznym niedostosowaniem, niską aktywnością polityczną, bezsilnością w sprawach politycznych. Obszar instytucjonalny charakteryzuje się niedorozwojem instytucji publicznych: sądowniczych, obywatelskich, bezpieczeństwa, złą administracją, korupcją, ograniczeniem zabezpieczenia społecznego. Obszar ekonomiczny dotyczy z kolei długotrwałego bezrobocia, pracy w szarej strefie, niskich dochodów oraz gospodarstw domowych bez osób pracujących. Obszar społeczny koncentruje się na zerwanych więziach rodzinnych, bezdomności, przestępczości, niechcianych ciężarach, niesatysfakcjonujących warunkach życia. Obszar otoczenia i sąsiedztwa dotyczy degradacji środowiska, złej jakości zasobów mieszkaniowych, braku usług lokalnych, ograniczonych więzi społecznych. Kolejny obszar jednostkowy związany jest z kondycją fizyczną i psychiczną jednostki, edukacją. Obszar przestrzenny koncentruje się na marginalizacji grup społecznych. Ostatni obszar grupowy wyodrębnia kategorie podatne na wykluczenie społeczne, tj. osoby starsze, osoby niepełnosprawne, czy mniejszości etniczne¹⁸.

Z wykluczeniem społecznym związane jest ubóstwo. Pierwotnie angielski socjolog S. Rowntree na początku XX wieku wprowadził definicję ubóstwa mówiącą o braku możliwości zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka¹⁹. Z kolei P. Samuelson i W. Nordhaus definiowali ubóstwo w wymiarze materialnym, czyli niewystarczającego dochodu do bieżącego funkcjonowania²⁰. Według P. Townsend ubóstwo to brak wystarczających zasobów, które są potrzebne do zaspokojenia potrzeb i uczestniczenia w życiu społeczeństwa²¹. Natomiast K. Frieske uważa, że ubóstwo to nie tylko brak pieniędzy, ale okoliczności, które nie pozwalają uczestniczyć ludziom w życiu społeczeństwa²². S. Golinowska rozszerza definicję ubóstwa poza zasoby finansowe i uwzględnia kwestię edukacji, zdrowia, czy mieszkania, co przybliży ubóstwo do wykluczenia społecznego²³.

¹⁸ M. Kawa, W. Kuźniar, *Skala zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym*, «Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy» 2017, nr 51(3), DOI: 10.15584/nsawg.2017.3.26.

¹⁹ I. Baszczak-Przybycińska, *Metody pomiaru granic ubóstwa*, «Wiadomości Statystyczne» 1990, nr 11, s. 10.

²⁰ P. Samuelson, W. Nordhaus, *Ekonomia*, Rebis, Poznań 2014, s. 333.

²¹ P. Chmielewski, *Znaczenie definicji biedy w wyznaczaniu granicy ubóstwa*, «Finanse i Prawo Finansowe. Journal of Finance and Financial Law» 2016, vol. 3 nr 1, s. 42.

²² K. Frieske, *Bieda – miary i interpretacje*, [w:] S. Golinowska (red.), *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, IPISS, Warszawa 1997, s. 236.

²³ S. Golinowska, *Wykluczenie społeczne*, [w:] S. Golinowska, Z. Morecka, M. Styrz, E. Cukrowska, J. Cukrowski (red.), *Od ubóstwa do wykluczenia społecznego*, IPISS, Warszawa 2008, s. 116–117.

A. Sen jest zwolennikiem wielowymiarowej definicji ubóstwa i definiuje je jako niezdolność do skutecznego funkcjonowania w społeczeństwie. Zwracał on uwagę na psychologiczno-socjologiczne cechy ludzi. Jego zdaniem ubóstwo to nie tylko niewystarczające dochody, ale także bariery w dostępie do realizacji potrzeb życiowych zgodnie z poziomem własnych aspiracji²⁴.

Koncepcja ubóstwa oraz wykluczenia społecznego utożsamiana jest z nierównościami społecznymi. W literaturze przedmiotu obserwujemy różne podejścia do nierówności społeczno-ekonomicznych. Pierwszym z nich jest ideologia elitarystyczna (arystokratyczna), pogląd uznający występowanie naturalnej nierówności obywateli i głoszący konieczność podziału danego społeczeństwa na elity, zgodnie z którym niektóre jednostki są bardziej wartościowe od innych i z tego powodu powinny one zajmować uprzywilejowaną pozycję w danym społeczeństwie poprzez przynależność do elit stanowiących wzór dla reszty społeczeństwa, kierujących jego życiem oraz wpływających na jego rozwój. W tej koncepcji akcentowane są elity polityczne, elity intelektualne. Drugie podejście to ideologia merytokratyczna, która nie kwestionuje nierówności społecznych, tylko stara się je usprawiedliwiać, opierając się na założeniu, że posiadane zdolności i uzyskiwane wyniki kierują jednostki na odpowiednio niższe bądź wyższe poziomy społeczne; taki podział wydaje się sprawiedliwy, ponieważ jednostki, które osiągają wysoką pozycję społeczną, zawdzięczają ją własnemu potencjałowi kulturowemu, edukacji, zdolnościom i predyspozycjom, a także poniesionemu wysiłkowi; z kolei osoby, które nie mają takich możliwości, muszą się pogodzić z niskim ułożeniem w danym społeczeństwie – w zakresie tego systemu myślowego inne odmiany odnoszą się do dozwolonego przedziału dysproporcji; pojęcie merytokracji dotyczy więc sytuacji, w której społeczny status jednostki zależy do jej „udokumentowanych osiągnięć”²⁵. Ideologia merytokratyczna może występować w formie skrajnej, kiedy traktuje wszelkie niepowodzenia, np. biedę czy bezrobocie jako sytuacje zawinione przez własną bierność, nieudolność, nieodpowiedzialność lub – w wersji bardziej umiarkowanej – opierając się na założeniu, że marginalizacja pewnych grup może być wynikiem zewnętrznych okoliczności społecznych, niezawinionych przez członków społeczności, i wówczas dopuszcza zapewnienie im minimalnych warunków życia bez związku z zasługami. Ostatnia ideologia, egalitarna, to pogląd, który dąży do zrównoważenia wszystkich obywateli danego społeczeństwa. Można wyróżnić w jego obszarze wariant

²⁴ A. Sen, *On Economic Inequality*, Oxford University Press, Oxford 1997, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/0198281935.001.0001>.

²⁵ Z. Melosik, *Edukacja i satysfakcja społeczna*, [w:] K. Błasińska, S. Pasikowski, J. Piekarski, J. Ratkowska-Pasikowska (red.), *Nierówności społeczne. W trosce o otwarcie horyzontów edukacji*, Fundacja Instytut Równowagi Społeczno-Ekonomicznej, Gdańsk 2015, s. 15.

bezwzględny, który domaga się zapewnienia we wszystkim równości, co wyraża się takimi samymi uwarunkowaniami bytu każdego człowieka, nawet włącznie z całkowitym usunięciem różnic materialno-ekonomicznych²⁶ oraz wariant umiarkowany, w którym zwraca się uwagę na zbliżone pragnienia wszystkich obywateli oraz na przysługujący każdemu człowiekowi jednakowy, ograniczony do minimum stopień spełnienia tych wymogów – w modelu tym uznaje się, że powyżej poziomu określonego minimalnego stopnia zaspokojenia potrzeb materialnych różnice między ludźmi są dozwolone²⁷; koncentruje się on także na dążeniu do zagwarantowania wszystkim ludziom równych praw społecznych i politycznych oraz względnego wyrównania występujących nierówności²⁸.

Jak twierdzi G. Standing, brytyjski badacz społeczny i ekonomista, istnieją różne sposoby ograniczania praw obywatelom w społeczeństwie. Można im zablokować uzyskiwanie praw poprzez ustawy, regulacje i inne działania biurokratyczne państwa, można podnieść koszty z utrzymaniem praw, obywatele mogą utracić prawa na skutek postępowania prawnego, na skutek zmiany statusu, mogą utracić prawa nie podporządkowując się normom, wyznając inne wartości²⁹.

Wprowadzenie do ubóstwa i wykluczenia społecznego w Norwegii

Norwegia należy do państw nordyckich, które wykształciły odrębny model państwa dobrobytu (model skandynawski). Norwegię z pozostałymi państwami nordyckimi łączą m.in. wzrost gospodarczy z niskim poziomem nierówności społeczno-ekonomicznych. Word Inequality Database³⁰ wskazuje w odniesieniu do tego państwa na niewielki wzrost wartości współczynnika Giniego³¹ na

²⁶ H. Domański, *Struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 27–30.

²⁷ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012, s. 415.

²⁸ G. Cęcelek, *Nierówności ekonomiczne a szanse edukacyjne i bezpieczeństwo społeczne dzieci i młodzieży*, Difin, Warszawa 2020.

²⁹ G. Standing, *Karta proletariatu*, PWN, Warszawa 2015, s. 13.

³⁰ T. Blanchet, L. Chancel, A. Gethin, *Why is Europe More Equal Than the United States?*, WID. World Working Paper 2020/19, World Inequality Database.

³¹ Współczynnik Giniego – miara nierówności rozkładu dochodów; przybiera wartość między 0 a 1 (lub jeśli przemnożymy przez 100, między 0 a 100). Wskaźnik ten osiągnąłby wartość 0 (rozkład jednorodny), gdyby wszystkie osoby miały ten sam dochód, natomiast wartość 1, gdyby wszystkie osoby poza jedną miały dochód zerowy. Zatem, im wyższa jest wartość wskaźnika, tym większy jest stopień koncentracji dochodów i większe jest ich zróżnicowanie, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia>

przeprzeni lat dla dochodów przed opodatkowaniem (dochody pierwotne) (w roku 1980 wynosiła 0,35; w 1985 – 0,33; w 1990 – 0,28; w 1995 – 0,32; w 2000 – 0,37; w 2005 – 0,39; w 2010 – 0,38; w 2015 – 0,37; w 2019 – 0,38). Z kolei wartość współczynnika Giniego dla dochodów po opodatkowaniu i transferów (dochody rozporządzalne) na przestrzeni lat charakteryzuje się także niewielkim wzrostem (w roku 1980 wynosiła 0,26; w 1985 – 0,23; w 1990 – 0,21; w 1995 – 0,24; w 2000 – 0,27; w 2005 – 0,27; w 2010 – 0,25; w 2015 – 0,25; w 2019 – 0,26)³². Przedstawione dane wskazują, że Norwegia, charakteryzuje się niskim poziomem nierówności w dochodach. Warto nadmienić, że wzrost nierówności w państwach nordyckich, w tym w Norwegii, dokonał się po 1990 roku, a w latach wcześniejszych był stabilny, zaś przyczyną owego wzrostu nierówności był paradoksalnie, wspomniany wzrost gospodarczy, który był korzystny dla osób o wysokich dochodach. Innymi powodami nierówności były zmiany demograficzne spowodowane starzeniem się społeczeństwa, obniżenie stóp podatkowych oraz ograniczanie transferów.

Norwegia zatem charakteryzuje się niskim poziomem ubóstwa i wykluczenia społecznego. Jednak ten problem istnieje i dotyczy osoby starsze, imigrantów, osoby z niepełnosprawnościami, osoby bezrobotne. W społeczeństwie norweskim obserwujemy, że są to ważne problemy dyskutowane na scenie politycznej³³. Ubóstwo związane jest z rosnącą zamożnością społeczeństwa norweskiego. Zdaniem R. Aaberge i A. B. Atkinsona³⁴ zauważalne jest od lat 90. przyspieszenie wyżej wspomnianego wzrostu dochodów naj-

stosowane-w-statystyce-publicznej/3078,pojcie.html#:~:text=Definicja;poza%20jedn%C4%85%20mia%C5%82y%20doch%C3%B3d%20zerowy (31.08.2025).

³² M. Wroński, *Państwo dobrobytu a nierówności dochodowe i majątkowe w krajach nordyckich*, [w:] B. Czarny (red.), *Szkice o gospodarce krajów nordyckich na początku XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2022, <https://www.researchgate.net/publication/369185359>.

³³ S. Seim, *Odgórne i oddolne strategie walki z ubóstwem w Norwegii – programy pomocy społecznej i ruchy osób marginalizowanych*, Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „EAPN Polska – profesjonalny dialog na rzecz Europy Socjalnej”, Projekt „EAPN Polska – profesjonalny dialog na rzecz Europy Socjalnej” jest realizowany przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Liechtenstein i Norwęgę ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz budżetu Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, Uniwersytet w Oslo, Wydział Nauk Społecznych, Centrum Badań nad Pomocą Społeczną, s. 2, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.eapn.org.pl/eapn/uploads/2013/07/Odgorne_i_oddolne_strategie_walki_z_ubostwem_w_Norwegii.pdf#:~:text=Ub%C3%B3stwo%2C%20marginalizacja%20i%20wykluczenie%20spo%C5%82eczne%20Nawet%20je%C5%9Bli,dotyczy%2C%20z%20pewno%C5%9Bci%C4%85%20jest%20problemem%20bardzo%20dotkliwym (1.09.2025).

³⁴ R. Aaberge, A. B. Atkinson, *Top incomes in Norway*, [w:] A. B. Atkinson, T. Piketty (red.), *Top incomes global a perspective*, Oxford, <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://wid.world/document/aaberge-rolf-and-atkinson-anthony-b>

bogatszych warstw społecznych. Podobnie twierdzi T. Fløtten³⁵. Nierówności pod względem dochodu zdaniem AID³⁶ związane są ze zmianami w systemie podatkowym, znaczeniem dziedziczenia zysków i majątku oraz zdaniem I. Aslaken, T. Wennemo i R. Aaberge³⁷ wyszukiwaniem partnerów życiowych o podobnym potencjale majątkowym. Przy zastosowaniu relatywnego podejścia do pomiaru ubóstwa, wzrost nierówności w dochodach zawsze zwiększa stopę ubóstwa³⁸. Kolejnym czynnikiem zwiększającym poziom relatywnego ubóstwa jest indywidualizacja. Partnerstwo ma słabszą pozycję i norweskie małżeństwa często kończą się rozwodami, co akcentują M. Blekesaune i E. Øverbye³⁹. Wzbogacenie się społeczeństwa zwiększa niezależność jednostki, co dla niektórych grup oznacza zwiększenie ryzyka doświadczania okresów relatywnego ubóstwa. Zatem rosnące nierówności wywołane zwiększonym tempem wzrostu dochodów najbogatszych, coraz bardziej zindywidualizowane społeczeństwo, jak i rosnąca liczba imigrantów z uboższych krajów to czynniki, które stoją na przeszkodzie skutecznej walki z ubóstwem w Norwegii⁴⁰.

Z kolei według S. O. Naper, K. Van der Wel i K. Halvorsen problemy na rynku pracy, brak miejsc pracy, brak wykształcenia, problemy zdrowotne są czynnikami ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego w społeczeństwie norweskim⁴¹. W ramach walki z tym problemem, w Norwegii stosowane są zarówno strategie odgórne, które są prowadzone przez instytucje państwowe, jak i strategie oddolne obejmujące inicjatywy lokalne i społeczne.

2010-top-incomes-in-norway-in-atkinson-a-b-and-piketty-t-editors-top-incomes-a-global-perspective-oxford-university-press-chapter-9/ (1.09.2025).

³⁵ T. Fløtten, *Ulikhet og sosial fordeling*, [w:] J. E. Dølvik, T. Fløtten, G. Hernes, J. M. Hippe (red.), *Hamskifte: Den norske modellen i endring*, Gyldendal akademisk, Oslo 2007, s. 253–287.

³⁶ AID Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2006, *Handlingsplan mot fattigdom*. Vedlegg til St.prp. nr. 1, 2006–2007, Statsbudsjetten 2007.

³⁷ I. Aslaksen, T. Wennemo, R. Aaberge, *Birds of a Feather Flock Together. The Impact of Choice of Spouse on Family Labor Income Inequality*, Oslo 2000, Statistisk sentralbyrå, materiały do dyskusji, s. 276.

³⁸ S. Seim, *Odgørne i oddolne strategier walki z ubóstwem w Norwegii...*, s. 3.

³⁹ M. Blekesaune, E. Øverbye, *Er det sammenheng mellom flere skilsmisser og uførepensjonering?*, Tidsskrift for velferdsforskning 7, 2004, s. 90–99.

⁴⁰ S. Seim, *Odgørne i oddolne strategier walki z ubóstwem w Norwegii...*, s. 4.

⁴¹ S. O. Naper, K. Van der Wel, K. Halvorsen, *Arbeidsmarginalisering og fattigdom blant langtidsmottakere av sosialhjelp i 1990 og 2005*, [w:] I. Harsløf, S. Seim (red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*, Oslo 2008.

Ubóstwo i wykluczenie społeczne jako problem egzystencjalny w Norwegii

Norwegia jest wysoko rozwiniętym krajem, bogatym w zasoby naturalne, tj. gaz ziemny, ropę naftową, czy owoce morza. Postrzegana jest jako model do naśladowania, m.in. w kwestii ochrony zdrowia i jakości życia. Jest wzorem państwa, które przestrzega praw pracowniczych i zasad równości między kobietami i mężczyznami. Głównym zasobem naturalnym Norwegii jest morze. Jednak mimo bogactwa w Norwegii występuje ubóstwo i wykluczenie społeczne, które pociąga za sobą poważne problemy egzystencjalne jednostki. Dane prezentowane przez UNICEF⁴² oraz raporty organizacji Armii Zbawienia potwierdzają, że Norwegia boryka się z problemem ubóstwa wśród dzieci i rodzin, które znajdują się w trudnej sytuacji finansowej. Norwegia należy do państw Europy, który najgorzej radzi sobie z problemem wychodzenia dzieci i rodzin z ubóstwa.

Dane Statistics Norway⁴³ z badania warunków życia w Norwegii w 2024 roku wskazują, że ubóstwo w Norwegii to „nie życie na ulicy” tylko, życie z pewnymi ograniczeniami, które wpływają na zdrowie i relacje społeczne oraz komfort życia. 13,4% mieszkańców Norwegii nie może wymienić użytych mebli, 22,2% nie ma jednej z potrzebnych rzeczy tj. komputer, pralka, sprzęt AGD, 2% nie stać na ogrzewanie domu, 8,6% osób w Norwegii nie stać na tygodniowy urlop, 6% badanych nie bierze udziału w zajęciach pozalekcyjnych, 21,6% ludności nie ma oszczędności, 7,8% zmaga się z poważnymi trudnościami finansowymi⁴⁴. Zatem w Norwegii nie panuje skrajne ubóstwo, ale mieszkańcy stopniowo rezygnują z jakości życia z powodu trudności finansowych.

W obliczu wymienionych problemów finansowych gospodarstw domowych można stwierdzić, że ubóstwo i wykluczenie społeczne są problemem egzystencjalnym, który prowadzi do poczucia braku sensu życia. Kryzys taki może być punktem wyjścia do poszukiwania nowych celów życiowych, jak i próby zrozumienia własnego życia. Problem egzystencjalny związany z ubóstwem może prowadzić do utraty sensu i wiary w dotychczasowe cele, wartości. Problem egzystencjalny związany jest też z wykluczeniem społecznym jednostki z uczestnictwa w aktywnym życiu społecznym, gospodarczym, czy kulturalnym. Polega on na utracie więzi społecznych, braku sensu życia,

⁴² Por. <https://raportunicef.pl/> (25.08.2025).

⁴³ <https://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekarsstatistikk/fattigdomsproblemer-levekarsundersokelsen> (25.08.2025).

⁴⁴ M. Stachak, *Ubóstwo w Norwegii 2024: coraz więcej ludzi rezygnuje z podstawowych potrzeb*, <https://zyciewnorwegii.pl/ubostwo-w-norwegii-2024/> (25.08.2025).

dylematach moralnych i patologiach, automarignalizacji. Skutkiem wykluczenia jest izolacja społeczna, stygmatyzacja, brak możliwości rozwoju, czy zwiększone ryzyko patologii.

Zdaniem M. Wrońskiego w Norwegii wzrost udziału gospodarstw domowych o najwyższych dochodach we wszystkich dochodach nastąpił przy spadku udziału klasy średniej oraz nieznacznym wzroście udziału uboższej połowy populacji⁴⁵. Warto nadmienić, że raporty instytutu badawczego Credit Suisse *Global wealth report*⁴⁶ prezentują informacje o majątkach gospodarstw domowych w różnych krajach, w tym w Norwegii. Z danych raportu wynika, że nierówności majątkowe w latach 1980–2012 w Norwegii uległy zwiększeniu z 6,7% do 8,0%.

W Norwegii nie istnieje jedna ustawa, która reguluje problemy ubóstwa i wykluczenia społecznego. W aspekcie instytucjonalnym funkcjonuje Norweski Urząd Pracy i Opieki Społecznej–NAV Norwegia⁴⁷, który jest kluczową instytucją na norweskim rynku pracy. Instytucja posiada w bazie aktualne oferty pracy, jest odpowiedzialna za wypłacanie świadczeń dla osób bezrobotnych, zajmuje się zasiłkami rodzinnymi (Barnetrygd), zasiłkami opiekuńczymi (Kontantstøtte), zasiłkami dla kobiet w ciąży, zasiłkami chorobowymi, zasiłkami rehabilitacyjnymi. Inne obsługiwane zasiłki to: zasiłek mieszkaniowy (Bostøtte), czy zasiłek rodzicielski (Foreldrepenger), jak i świadczenie z tytułu urodzenia dziecka (Engangstønad). Zatem kluczowe aspekty systemu walki z ubóstwem w Norwegii obejmują system ubezpieczeń społecznych (Folketrygden) w przypadku choroby, niepełnosprawności, ubóstwa, czy bezrobocia; świadczenia dla osób o niskich dochodach dedykowane osobom zagrożonym ubóstwem; politykę zatrudnienia, której celem jest reintegracja osób na rynku pracy i zapobieganie ubóstwu, dostęp do opieki zdrowotnej i edukacji, aby zapobiec pogłębianiu się ubóstwa⁴⁸.

W Norwegii równolegle podejmowane są próby inkluzji osób wykluczonych społecznie, które przeżywają problemy egzystencjalne związane z ubóstwem i wykluczeniem. Jest to istotnym elementem państwa opiekuńczego, a Norweski Urząd Pracy i Opieki Społecznej przez swoje działania wspiera osoby zagrożone w kierunku poszukiwania nowych celów życiowych i zro-

⁴⁵ M. Wroński, *Państwo dobrobytu a nierówności dochodowe i majątkowe w krajach nordyckich*, [w:] B. Czarny (red.), *Szkice o gospodarce krajów nordyckich na początku XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2022, <https://www.researchgate.net/publication/369185359>.

⁴⁶ Credit Suisse Research, *Credit Suisse Global Wealth Databook 2018*, Credit Suisse 2018.

⁴⁷ Por. <https://www.nav.no/> (25.08.2025).

⁴⁸ Por. tamże.

zumienia własnego życia. Ww. urząd podejmuje próby pomocy w kierunku powrotu na rynek pracy osób bezrobotnych oraz oferuje pakiet dedykowanych zasiłków.

Ubóstwo i wykluczenie społeczne jako problem społeczno-ustrojowy w Norwegii

Obecnie ubóstwo i wykluczenie społeczne w Norwegii jest przedmiotem debaty publicznej i politycznej oraz przedmiotem badań naukowych. Dokładnie od 1996 roku można mówić o debacie publicznej na temat ubóstwa w zamożnym społeczeństwie norweskim. W latach 80. XX wieku w debacie politycznej koncepcja ubóstwa była nieobecna. Zjawisko to wręcz bagatelizowano, wyparto z dyskursu i publicznie kwestionowano istnienie ubóstwa w Norwegii. Natomiast na przestrzeni kolejnych lat w Norwegii zaczęły formować się ruchy społeczne i powstawały organizacje społeczne formowane przez osoby marginalizowane. Jedną z nich jest organizacja „Poor House” tworząca sieć organizacji działającą na rzecz grup marginalizowanych. Kolejna organizacja patronacka z ww. sieci to „Welfare Alliance”⁴⁹. Organizacje zrzeszone w sieci „Welfare Alliance” uświadomiły rządowi problemy społeczne, z jakimi mierzą się osoby o skrajnie trudnej sytuacji materialnej na co dzień żyjące w Norwegii. Następna organizacja „Save the Children” skupiła się na warunkach życia dzieci w ubogich rodzinach.

W ostatnich latach dużo dyskutowano publicznie, a także wśród norweskich polityków i ugrupowań partyjnych, na temat różnych form wspierania rodzin posiadających małe dzieci. Pierwsza z form zakłada większe dofinansowanie i rozbudowę sieci przedszkoli i żłobków, druga zaś przewiduje wypłacanie dodatkowych zasiłków wychowawczych za opiekę nad dzieckiem w domu. Partia Pracy (Arbeiderpartiet) wskazywała na niekorzystne uboczne skutki społeczne tych rozwiązań, powodujące m.in. izolowanie kobiet od rynku pracy⁵⁰. Na arenie politycznej dyskutowana była także kontrowersja w norweskiej polityce społecznej dotycząca zasad finansowania zasiłków chorobowych. Absencja chorobowa w Norwegii była dwa razy wyższa niż przeciętna w krajach OECD. Ponieważ wydatki na zasiłki z tego tytułu stanowią relatywnie istotne i rosnące obciążenie dla budżetu państwa, rząd podjął w 2006 roku

⁴⁹ S. Seim, *Odgórnie i oddolne strategie walki z ubóstwem w Norwegii...*, s. 8.

⁵⁰ W. Anioł, *Mocarstwo humanitarne? Norwegia wobec nowych wyzwań społecznych*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-123629-52451?filename=52451.pdf> (1.09.2025).

próbę obarczenia pracodawców większym udziałem w finansowaniu tego świadczenia⁵¹.

W ramach debaty na temat pomocy: „Potrzebujemy mniej arogancji w zarządzaniu w norweskiej pomocy” Sekretarz Generalny Caritas Norwegia, I. R. Joys stwierdził, że Norwegia musi zreorganizować swoją pomoc, aby sprostać trudnej sytuacji. Memorandum „Rozdroże pomocy”⁵² zawierało szereg rekomendacji, co rząd Norwegii powinien zrobić w związku z ograniczeniem pomocy humanitarnej i długoterminowej na szczeblu lokalnym. Ø. Eggen, ekspert ds. pomocy uważa, że głównym celem powinno być promowanie rozwoju kierowanego lokalnie. S. R. Håheim reprezentująca Partię Pracy uważa, że priorytetowo nie należy traktować walki z ubóstwem, a priorytetem powinien być klimat. H. E. Holmås (były minister rozwoju międzynarodowego) uważał, że głównym wyzwaniem stojącym przed wszystkimi podmiotami wspierającymi pomoc i rozwój jest zapewnienie wsparcia dla norweskiej aktywności w tym zakresie⁵³. Rządowa biała księga⁵⁴ wydana w Norwegii obejmowała badania nad ubóstwem. Utworzono dwa ośrodki badawcze: grupę na rzecz integracyjnej pomocy społecznej (Group for Inclusive Welfare – GIV) na Uniwersytecie Oslo i FAMI – wspólny projekt dwóch ośrodków badawczych: FAFO i NOVA⁵⁵.

Nowe, niedostatecznie rozpoznane obszary ubóstwa i wykluczenia społecznego w Norwegii

Do nowych wymiarów wykluczenia można zaliczyć zjawisko wykluczenia społecznego osób uczciwych, które nie pasują do niekiedy skorumpowanego systemu instytucji. Kolejną niezbadaną kwestią jest wykluczenie pracowników w instytucjach nastawionych na zysk i wydajność, którzy są wykluczani

⁵¹ W. Anioł, *Mocarstwo humanitarne? Norwegia wobec nowych wyzwań społecznych*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpccajpcgclclefindmkaj/https://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-123629-52451?filename=52451.pdf (1.09.2025).

⁵² *Et veiskille for bistanden. Norges rolle i møte med globale bistandskutt*, Carites Norge, Hammersborg Torg 3, 0179 Oslo, chrome-extension://efaidnbmnnnibpccajpcgclclefindmkaj/https://caritas.no/content/uploads/2025/07/Bistandsnotat-08.07.pdf (1.09.2025).

⁵³ H. O. Arnesen, *Debata na temat pomocy, Potrzebujemy mniej arogancji w zarządzaniu w norweskiej pomocy*, publikacja 14.08.2025, https://caritas.no/pl/aktuelt/generelt/bistandsdebatt-vi-trenger-mindre-styringskathet-i-norsk-bistand/ (1.09.2025).

⁵⁴ St. meld; nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom. Det kongelige sosialdepartement*, Oslo: Departementet. 2002, chrome-extension://efaidnbmnnnibpccajpcgclclefindmkaj/https://www.regjeringen.no/contentassets/0b5bc56347e2456bb5b40c10671b6f79/NO//PDFS/STM200220030006000DDDPDF5.pdf (21.08.2025).

⁵⁵ S. Seim, *Odgørne i oddolne strategier i kampen mot fattigdom i Norge*, s. 8–9.

i wykorzystywani codziennie w pracy, ale nie mają siły walczyć z niepokojącym zjawiskiem. Także do nowych wymiarów wykluczenia społecznego, które zdaniem autorki nie rozpoznano dostatecznie w Norwegii, a mogą stanowić problem egzystencjalny, należy zaliczyć wygląd zewnętrzny. Ludzie otyli, brzydzy fizycznie są wykluczani z życia społecznego, są dyskryminowani. Trudniej znaleźć im pracę, co może prowadzić w dłuższej perspektywie do ubóstwa. Publicyści sygnalizują kwestię stygmatyzowania osób z otyłością, w dobie kultu szczupłego, wysportowanego ciała⁵⁶. Innym nierozpoznanym dostatecznie problemem wykluczenia społecznego obywatela może być wada wymowy, nieśmiałość jednostki, nieumiejętność ubierania się do pracy. Kolejnym niedostatecznie zbadanym obszarem wykluczenia społecznego są osoby o innej orientacji seksualnej, a także agresja i mobbing wobec kobiet, co jednak bardziej odczuwalne jest w sąsiedniej Szwecji. Innym obszarem wymagającym dalszej dogłębnej analizy jest kwestia ostracyzmu rodzinnego w Norwegii, czyli ostentacyjne pomijanie danej osoby w rodzinie, unikanie jej, niezapraszanie. Wyżej wymienione zjawiska wymagają kompleksowych badań oraz dogłębnej analizy przyczyn i skutków w życiu osobistym i zawodowym.

Ważne byłoby prowadzenie badań na poziomie teorii ekonomii behawioralnej i socjologii. Ekonomia behawioralna jest interdyscyplinarnym połączeniem kwestii ekonomicznych i finansowych z psychologią. Zajmuje się badaniem wpływu czynników psychologicznych, społecznych, poznawczych, czy emocjonalnych na podejmowanie decyzji gospodarczych przez jednostki oraz konsekwencje tych decyzji⁵⁷. Sprzężenie pomiędzy nowymi niezbadanymi obszarami ubóstwa i wykluczenia społecznego, także na poziomie teorii ekonomii behawioralnej, a dotychczas zbadanymi obszarami, otwiera nową perspektywę także dla badań w ramach sektorowych polityk publicznych, których rezultaty mogą pomóc w przeciwdziałaniu tego rodzaju zachowaniom. W ramach tej perspektywy powinny być podjęte w przyszłości skuteczne działania w praktyce ustrojowej, eliminujące przyczyny i łagodzące skutki ubóstwa i wykluczenia społecznego w Norwegii, bowiem przekłada się to na efektywność partycypacji społecznej i politycznej.

⁵⁶ A. Kotlarska-Michalska, *Znane i nieznanne przejawy wykluczenia jednostkowego i społecznego*, [w:] J. Rajewska de Mezer (red.), *Wykluczenie – wymiar jednostkowy i społeczny. Profilaktyka i wsparcie*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2018, s. 34.

⁵⁷ Por. przykładowo, R. H. Thaler, C. R. Sunstein, *Impuls. Wydanie finalne*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2023.

Podsumowanie

Zasygnalizowane w tekście zagadnienia zdecydowanie wskazują, że ubóstwo i wykluczenie społeczne są zjawiskami dyskutowanymi na scenie politycznej, są przedmiotem zainteresowania socjologów, politologów, ekonomistów, historyków, oraz innych badaczy reprezentujących wiele dyscyplin naukowych. W trakcie wywodu skoncentrowano się na zdefiniowaniu zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz dokonaniu dwóch kierunków konceptualizacji. Pierwszy z nich to rozszerzenie zakresu analizy pojęć o paradygmaty, obszary, symptomy i ideologie. Drugi, dotyczy analizy problemu pod kątem egzystencjalnym i społeczno-ustrojowym w Norwegii.

Analizowane sytuacje są problemami natury egzystencjalnej, które prowadzą do poczucia braku sensu życia. Jednostki wykluczone są z życia społeczno-politycznego, gospodarczego, kulturalnego, jak i rodzinnego. Wykluczenie prowadzi do patologii i stygmatyzacji. Norwegia należy do państw Europy, które w niewielkim stopniu radzi sobie z problemem wychodzenia dzieci i rodzin z ubóstwa. Mimo że nie występuje tam skrajne ubóstwo, to mieszkańcy stopniowo rezygnują z jakości życia z powodu trudności finansowych. Z analizy raportów, opracowań oraz dostępnych źródeł pisanych wynika, że w ostatnich latach prowadzona jest na ten temat dość szeroka dyskusja publiczna, w której także norwescy politycy i ugrupowania partyjne podejmują temat różnych form wspierania rodzin posiadających małe dzieci i borykających się z problemami finansowymi.

Norwegia jest państwem dobrobytu, ale od roku 1996 rozpoczęto stopniowy, choć ograniczony dyskurs na temat ubóstwa panującego wśród jej mieszkańców, które zaczęło stawać się widoczne. W dyskusję nad problemem ubóstwa i wykluczenia społecznego włączyły się niektóre organizacje społeczne, np. „Poor House”, „Welfare Alliance” i „Save the Children”. Zagadnienie zostało stopniowo i w pewnym zarysie rozpoznane. UNICEF oraz Armia Zbawienia w swoich raportach potwierdziły, że Norwegia boryka się z ww. problemami społecznymi, a w szczególności najgorzej radzi sobie z problemem wychodzenia dzieci i rodzin z ubóstwa.

Nie oznacza to, w moim przekonaniu, że dostatecznie zbadano zjawiska wykluczenia osób uczciwych i wartościowych, pracujących niekiedy w opresyjnych oraz skorumpowanych instytucjach, kwestie wykluczenia i wykorzystywania pracowników w miejscu pracy (szczególnie w stosunku do osób zatrudnionych sezonowo lub na kontraktach krótkoterminowych), czy ostracyzmu rodzinnego. Innymi mniej znanymi i rzadziej podejmowanymi kwestiami jest wykluczanie ze względu na wygląd zewnętrzny, orientację seksualną, czy pogarszający się stosunek do kobiet, co jest w Skandynawii pewnym paradoksem. Dlatego należy

mieć nadzieję, że w przyszłości będą prowadzone dalsze pogłębione badania, analizy i dyskusje na temat ubóstwa i wykluczenia społecznego, aby mu zaradzić oraz podejmować działania profilaktyczne w tym zakresie.

Bibliografia

- Aaberge R., Atkinson A. B., *Top incomes in Norway*, [w:] A. B. Atkinson, T. Piketty (red.), *Top incomes global a perspective*, Oxford chrome-extension://efaidnbmnnnbpcajpcglclefindmkaj/https://wid.world/document/aaberge-rolf-and-atkinson-anthony-b-2010-top-incomes-in-norway-in-atkinson-a-b-and-piketty-t-editors-top-incomes-a-global-perspective-oxford-university-press-chapter-9/ (1.09.2025).
- Anioł W., *Mocarstwo humanitarne? Norwegia wobec nowych wyzwań społecznych*, chrome-extension://efaidnbmnnnbpcajpcglclefindmkaj/https://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-123629-52451?filename=52451.pdf (1.09.2025).
- Arendt Ł., *Wykluczenie cyfrowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2009.
- Aslaksen I., Wennemo T., Aaberge R., *Birds of a Feather Flock Together. The Impact of Choice of Spouse on Family Labor Income Inequality*, Statistisk sentralbyrå, Oslo 2000.
- Baszczak-Przybycińska I., *Metody pomiaru granic ubóstwa*, «Wiadomości Statystyczne» 1990, nr 11.
- Blanchet T., Chancel L., Gethin A., *Why is Europe More Equal Than the United States?*, WID. World Working Paper 2020/19, World Inequality Database.
- Broda-Wysocki P., *Wykluczenie i inkluzja społeczna. Paradygmaty i próby definicji*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012.
- Cęcelek G., *Nierówności ekonomiczne a szanse edukacyjne i bezpieczeństwo społeczne dzieci i młodzieży*, Difin, Warszawa 2020.
- Chakravarty S. R., Conchita D'A., *The Measurement of Social Exclusion*, «Review of Income and Wealth» 2006, nr 52(3).
- Chmielewski P., *Znaczenie definicji biedy w wyznaczaniu granicy ubóstwa*, «Finanse i Prawo Finansowe. Journal of Finance and Financial Law» 2016, vol. 3 nr 1.
- Credit Suisse Research, *Credit Suisse Global Wealth Databook 2018*, Credit Suisse 2018.
- Domański H., *Struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007.
- Estivill J., *Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion. An overview*, International Labour Office, Genewa 2003.
- Fløtten T., *Ulikhet og sosial fordeling*, [w:] J. E. Dølvik, T. Fløtten, G. Hernes, J. M. Hippe (red.), *Hamskifte: Den norske modellen i endring*, Gyldendal akademisk, Oslo 2007.
- Frąckiewicz L., *Wykluczenie społeczne w skali makro i mikroregionalnej*, [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Wykluczenie społeczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2005.
- Frączek P., *Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie realizacji lokalnej polityki społecznej*, «Polityka Społeczna» 2010, nr 436(7).
- Frieske K., *Bieda – miary i interpretacje*, [w:] S. Golinowska (red.), *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, IPISS, Warszawa 1997.
- Giddens A., *Socjologia*, PWN, Warszawa 2006.
- Golinowska S., *Wykluczenie społeczne*, [w:] S. Golinowska, Z. Morecka, M. Styrz, E. Cukrowska, J. Cukrowski (red.), *Od ubóstwa do wykluczenia społecznego*, IPISS, Warszawa 2008.
- Gore Ch., Figueiredo J. B., *Wykluczenie społeczne i polityka przeciwdziałania ubóstwu*, «Problemy Polityki Społecznej» 2003, nr 5.

- Jarosz M., *Wstęp*, [w:] M. Jarosz (red.), *Naznaczeni i napiętnowani. O wykluczeniu politycznym*, Oficyna Naukowa s.c., Warszawa 2008.
- Kawa M., Kuźniar W., *Skala zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym*, «Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy» 2017, nr 51(3), DOI: 10.15584/nsawg.2017.3.26.
- Levitas R., *The Inclusive Society? Social Exclusion and the New Labour*, Macmillan, London 1998.
- Melosik Z., *Edukacja i satysfakcja społeczna*, [w:] K. Błasińska, S. Pasikowski, J. Piekarski, J. Ratkowska-Pasikowska (red.), *Nierówności społeczne. W trosce o otwarcie horyzontów edukacji*, Fundacja Instytut Równowagi Społeczno-Ekonomicznej, Gdańsk 2015.
- Moisio P., *The Nature of Social Exclusion – Spiral of Precariousness or Statistical Category?*, [w:] R. J. A. Muffels, P. Tsakloglou, D. G. Mayes (red.), *Social Exclusion in European Welfare States*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK/Northampton USA 2002.
- Naper S. O., Van der Wel K., Halvorsen K., *Arbeidsmarginalisering og fattigdom blant langtidsmottakere av sosialhjelp i 1990 og 2005*, [w:] I. Harsløf, S. Seim (red.), *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*, Oslo 2008.
- Raczkowska M., Gruzziel K., *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Unii Europejskiej w relacji miasto–wieś*, «Polityki Europejskie, Finanse i Marketing» 2018, nr 20(69), DOI: 10.22630/PEFIM.2018.20.69.38.
- Rajewska de Mezer J. (red.), *Wykluczenie – wymiar jednostkowy i społeczny. Profilaktyka i wsparcie*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Psychologia i Pedagogika nr 281, Poznań 2018.
- Samuelson P., Nordhaus W., *Ekonomia*, Rebis, Poznań 2014.
- Seim S., *Odgórne i oddolne strategie walki z ubóstwem w Norwegii – programy pomocy społecznej i ruchy osób marginalizowanych*, Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „EAPN Polska – profesjonalny dialog na rzecz Europy Socjalnej”, chrome-extension://efaidnbmnmbpcjpcglclefindmkaj/https://www.eapn.org.pl/eapn/uploads/2013/07/Odgorne_i_oddolne_strategie_walki_z_ubostwem_w_Norwegii.pdf#:~:text=Ub%C3%B3stwo%2C%20marginalizacja%20i%20wykluczenie%20spo%C5%82eczne%20Nawet%20je%C5%9Bli,dotyczy%2C%20z%20pewno%C5%9Bci%C4%85%20jest%20problemem%20bardzo%20dotkliwym (1.09.2025).
- Sen A., *On Economic Inequality*, Oxford University Press, Oxford 1997, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/0198281935.001.0001>.
- Silver H., *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms*, «International Labour Review» 1994, vol. 133, nr 6.
- Stachak M., *Ubóstwo w Norwegii 2024: coraz więcej ludzi rezygnuje z podstawowych potrzeb*, <https://zyciewnorwegii.pl/ubostwo-w-norwegii-2024/> (25.08.2025).
- Standing G., *Karta proletariatu*, PWN, Warszawa 2015.
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.
- Vleminckx K., Bergham J., *Social Exclusion and the Welfare State: an Overview of Conceptual Issues and Policy Implications*, [w:] D. G. Mayes, J. Bergham, R. Salais (red.), *Social Exclusion and European Policy*, Edward Elgar, Cheltenham 2001.
- Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Wroński M., *Państwo dobrobytu a nierówności dochodowe i majątkowe w krajach nordyckich*, [w:] B. Czarny (red.), *Szkice o gospodarce krajów nordyckich na początku XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2022, <https://www.researchgate.net/publication/369185359>.